
ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ LOOK TO THE PAST ЎТМИШГА НАЗАР

Ёдгоров Зоиржон Шакарбоевич,

Жиззах политехника институти катта ўқитувчиси

ЎЗБЕКИСТОНДА МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ВА СПОРТНИНГ РИВОЖЛАНИШ ТАРИХИ

<http://dx.doi.org/10.26739/2181-9599-2019-2-12>

АННОТАЦИЯ

Мустақиллик йилларида жисмоний тарбия ва спорт соҳасида мамлакатимизда уч босқичли ўзига хос миллий тизим яратилди. Мазкур тизим ёшларни жисмонан етук бўлишларида муҳим аҳамият касб этмоқда. Оммавийликдан юксак спорт ютуқларига йўналтирилган янги тизим ўқувчи-ёшлар ўртасида соғлом турмуш тарзини шакллантириши билан халқаро спорт майдонларида Ўзбекистон Республикаси нуфузини янада оширишига хизмат қилиши ёритиб берилган.

Калит сўзлар: Жисмоний тарбия ва спорт, Соғлом авлод, Оммавий спорт, "Умид ниҳоллари", "Баркамол авлод", "Универсиада", мактаб, коллеж, академик лицей, олий таълим муассасалари. Жисмоний маданият, соғлом турмуш тарзи, давлат, мустақиллик.

Ядгоров Заиржон Шакарбаевич,

Старший преподаватель кафедры истории и общественных наук Узбекистана, ЖизПИ

ИСТОРИЯ РАЗВИТИЯ СПОРТА И ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРА В УЗБЕКИСТАНЕ В ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ

АННОТАЦИЯ

В годы независимости была создана трёхэтапная своеобразная национальная система в области спорта. Данная система играет важное значение в формировании физически развитой молодежи. Новая система, направленная от массовости к высоким спортивным достижениям, способствует формированию здорового образа жизни среди молодых учащихся, а также повышению престижа Республики Узбекистан в международной спортивной арене.

Ключевые слова: Физическое воспитание и спорт, здоровое поколение, массовый спорт, "Умид ниҳоллари", "Баркамол авлод", "Универсиада", школа, колледж, академический лицей, высшие учебные заведения, физическая культура, здоровый образ жизни, государство, независимость.

Yodgorov Zairjon,

Senior Lecturer at the Department of History of Uzbekistan and Social Sciences

THE HISTORY OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS IN UZBEKISTAN DURING THE YEARS OF INDEPENDENCE

№ 2/2019

During the years of independence in the field of physical culture and sports, three-level national system has been created in our country. This system plays an important role in the physical development of young people. The new system, aimed at achieving high sport achievements, is intended to increase the prestige of the republic of Uzbekistan at international sports arenas by shaping a healthy lifestyle among students.

Key words: Physical culture and sport, healthy generation, mass sport, "Umid nihollari", - "Barkamol avlod", - "Universiada", school, college, academic lyceum, higher education institutions, physical culture, healthy lifestyle, country, independence.

Ўзбекистон Республикаси 1991 йил 31 августда Олий Кенгашнинг навбатдан ташқари олтинчи сессиясида ўз мустақиллигини эълон қилди. 1991 йил 1 сентябрь Ўзбекистон Республикаси Мустақиллик куни деб белгиланди ва бу кун байрам куни сифатида кенг нишонланиб келмоқда. Мустақиллик, эркин фикр юритиш, адолат ва тенг ҳуқуқлилик юртдошларимизга янги бахт-саодат келтирди. Бунда жисмоний тарбия ва спорт ҳаракати ҳам ўзининг ҳақли равишдаги миллий мақомига эга бўлди.

Республиканинг иқтисодий, сиёсий, маданий ва ижтимоий салоҳиятида жисмоний тарбия ва спорт ҳам ўз ўрни ва мавқеига эгадир. Бунда Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти Ислом Абдуғаниевич Каримовнинг бу борадаги ғамхўрлиги олқишга сазовордир.

Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти мустақилликка эришиш ва унинг истиқболида аҳоли саломатлигининг ўта қимматлилигини ва унга эга бўлиш йўллари катта кўтаринкилик билан изҳор қилиб берган, яъни: "Бизнинг ота-боболаримиз кишилар билан учрашганда ёки хайрлашганда, аввало, чин юракдан мустақам саломатлик тилашган. Сиҳат-саломат бўлишнинг анъанавий қадрини қайта тиклаш ва оила қадри билан шарафли бир ўринга қўйиш керак. Бизнинг заминимиз баҳодирлар ва ҳимоячиларимиз бўлган полковлар ва ботирларга азалдан бой ва уларни меҳр билан парвариш қилиб келмоқда. Бугунги кунда ҳамма жойда спортнинг миллий турлари қайта тикланмоқда. Ўзбекистон халқаро спорт ҳамжамиятида дадиллик билан ўзини кўрсатмоқда. Биз Тошкентда ёшлик ва саломатликнинг, тинчликнинг абадий ва улуг тимсоли бўлган Олимпия ўйинларини ўтказишга тайёрмиз. Ўзининг саломатлиги ҳақида шахсан ғамхўрлик қилиб бориш маданиятини ёшликдан, мактаб, маҳалла, соғлиқни сақлаш тизими, жисмоний тарбия ва спортнинг кўмагида синдириш керак. Шуниси муҳимки, одамлар сўзда эмас, балки амалда ўз саломатлигининг қадрига етиб, уни миллий бойлик сифатида авайлаб-асрасинлар [1]., - деб ҳақли равишда айтган.

Мустақилликнинг қўлга киритилиши унинг шонли тарихига зарҳал ҳарфлар билан битилиши билан бирга унинг бугунги қиёфасини янада бойитди. Ривожланган мамлакатларнинг юртимизни мустақил давлат сифатида тан олиши жаҳон миқёсида унинг обрў-эътиборини янада оширди.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг 9-сессиясида 1992 йил 14-январда "Жисмоний тарбия ва спорт тўғриси" да қонун [2]. қабул қилинди. Мамлакат қатор қийинчиликлар, сиёсий, иқтисодий, ижтимоий зиддиятларни

енгиб бораётган бир пайтда, бош ислохотчи вазифасини зиммасига олган давлатнинг жисмоний тарбия ва спортга эътибор бериши камдан-кам мамлакатларда юз беради. Бу қонуннинг қабул қилиниши жисмоний тарбия ва спортни оммавий равишда ривожлантириш учун кенг имкониятлар яратди. Бу қонун барча аҳолининг соғлигини мустаҳкамлаш, уларнинг жисмоний тарбия ва спорт билан шугулланишларига кенг шарт-шароитлар яратиб беришни кафолатлайди. Бу қонун Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси томонидан 2000 йил 26 майда янги таҳрирда қабул қилинди. [3].

1992 йилнинг 21 январида Ўзбекистон Миллий Олимпия Қўмитаси ташкил этилди ва 1993 йил сентябрь ойида ўтказилган Халқаро Олимпия Қўмитасининг 101-сессиясида Ўзбекистон Республикаси ушбу нуфузли ташкилотнинг тенг ҳуқуқли аъзосига айланди. Ўзбек спортчилари Олимпия ўйинларида мустақил жамоа сифатида иштирок этишлари учун имкониятлар эшиги очилди.

Ўзлигини таниган, англаган халқ энг, аввало, эътиборни ёшлар тарбияси ва уларнинг камоли йўлига қаратади. Чунки қонида гайрат, шижоат нафаси уфуриб турган, матонат ва жасорат балқиб турган ёшлар ўша мамлакатнинг истиқболли тақдирини белгилайди. 1993 йилда Биринчи Президентимизнинг "Соғлом авлод учун орденини таъсис этиш тўғрисида" ги Фармони[4]. ана шу ҳақиқат учун кўйилган залворли қадам бўлди.

1999 йил 27 май Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси "Ўзбекистонда жисмоний тарбия ва спортни янада ривожлантириш чоратадбирлари тўғрисида" қарор[5]. қабул қилди. Бу қарорнинг қабул қилиниши барча давлат идоралари ҳамда нодавлат ва жамоат ташкилотлари олдига катта масъулият юклади. Шу асосда республикамиз аҳолисининг деярли ҳаммасига яъни: ишлаб чиқариш, савдо, тижорат, тарбия, ўқув муассасалари соҳаларида жисмоний тарбия ва спортни жадал ривожлантириш кенг йўлга қўйилди.

2000 йилнинг Ўзбекистон Республикасида "Соғлом авлод йили" деб номланиши ана шу мақсадлар йўлида яна бир қадам бўлди. Бу мақсадларга қаратилган ислохотлар уч босқичли спорт тизимида ўз аксини топди. Илк бор 2000 йил гуллар шаҳри Наманганда Ўзбекистон олий ўқув юртлири талаба ёшларининг "Универсиада" спорт мусобақалари бошланди. Гўзаллик, шижоат, камолот, нафосат, жасорат ва маҳорат беллашувлари. Бу байрам ана шундай номга муносибдир. Мактаб ўқувчиларининг "Умид ниҳоллари", академик лицей ва касб-ҳунар коллежлари ўқувчилари ўртасидаги "Баркамол авлод" спорт ўйинлари, олий ўқув юрти талабалари иштирок этадиган "Универсиада" мусобақаларининг ўтказилиши анъанага айланди. Ушбу мусобақалар соғлом турмуш тарзини қарор топтириш, жойларда замонавий спорт иншоотларини барпо этиш, спортнинг оммавийлигини ошириш, олимпиада ҳаракатини юксалтириш каби гоъларни ўз ичига қамраб олган. Бугунги кунда спорт дунёдаги энг оммабоп соҳалардан бирига айланиб қолди.

Мамлакат миқёсида жисмоний тарбия ва спортни оммавий тарзда ривожлантириш юртимизга тегишли бўлган ҳар бир ислохотда ўз аксини топган. Кадрлар тайёрлаш миллий дастуридан келиб чиқиб, ёш авлодни жисмонан, маънан соғлом қилиб тарбиялаш, соғлом турмуш тарзи ва спортга меҳр

уйғотишнинг муҳим омили сифатида болалар спорти ривожига ҳам алоҳида эътибор қаратилди. 2002 йил 24 октябрь куни "Ўзбекистон болалар спортини ривожлантириш жамғармасини тузиш тўғрисида" ги Президент Фармони[6]. имзо чекилди. Бу жамғарманинг асосий мақсади жамиятимизга муносиб, ҳам жисмонан, ҳам маънан соғлом, ҳеч кимдан кам бўлмаган авлодни тарбиялашдир. Мазкур жамғарма орқали, аввало соғлом турмуш тарзини шакллантириш, ёш наслимизни турли салбий таъсирлардан асраш, спортни оммавий, умумхалқ ҳаракатига айлантириш, айниқса, қишлоқ жойларида жисмоний тарбия ва спортни ривожлантиришни кўзлаган. Ҳар бир вилоят ва туманда иш бошлаган бўлимлар ўз фаолиятларини жадал йўлга қўйдилар. Замонавий спорт иншоотларини қуриш ва қайта таъмирлаш, жойларга малакали мураббийлар ва спорт жиҳозлари етказиб бериш, қўйингки болалар спорти ривожига нимаики дахлдор бўлса, бу уларнинг бевосита вазифаси қилиб белгиланди.

2003 йил 4 ноябрь Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг "Оммавий спорт тарғиботини янада кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида" ги қарори[7]. қабул қилинди. Мустақил Ўзбекистоннинг жисмоний маданият ва спортини янада ривожлантиришга асос бўлувчи энг муҳим тадбирлар кўрилмоқда. Ушбу қарорга биноан 2004 йилнинг 1 январидан "Спорт" телерадиоканали иш бошлади. Телеканал юртимизда спорт соҳасида олиб борилаётган ислохотлар, қўлга киритилаётган ютуқлар, диёримизда ташкил этилаётган нуфузли мусобақаларни ёритишни ўз зиммасига олган. Албатта, ўтган давр ичида бу ўзини оқлади. Бу телерадиоканали орқали шахматчимиз Рустам Қосимжоновнинг оламшумул ғалабаси дунё телевидениеси тарихида биринчилардан бўлиб тўғридан тўғри эфирга узатилди. Бугунги кунда давлатимиз раҳбари бошчилигида кенг қулоқ ёйиб бораётган жисмоний тарбия ва спорт, хусусан болалар спорти борасидаги эзгу ишлари ҳам тўлақонли ёритиб борилмоқда.

Мустақиллик ўзбек спортини дунёга танитди. Дарҳақиқат, Ўзбекистон Республикасида жисмоний тарбия ва спортнинг равнақ топиши Биринчи Президент Ислом Абдуганиевич Каримов фаолияти билан бевосита боғлиқ. Зеро, Биринчи Президент "Ҳеч бир нарса мамлакатни спортчилик машҳур қила олмайди". Бизнинг бу халқаро турнирдан кўзлаган мақсаду муддаомиз - Ўзбекистоннинг спорт соҳасидаги катта салоҳиятини юзага чиқариш, бунинг учун етарли шарт-шароитлар борлигини кўрсатиш. Спорт-ўзбек халқиқа қадимий анъана. Ўзбекистонимизда юзлаб халқ миллий спорт ўйинлари билан бир қаторда замонавий спорт турлари ҳам ривож топаёпти. Биз ёзги ва қишки Олимпиада ўйинлари, жаҳон ва Осиё биринчиликлари, чемпионатларида энг юксак ғалабаларга эришган юртдошларимиз билан ҳақиқи равишда фахрланамиз.

Спорт - тинчлик элчисидир. Бизнинг мақсадимиз ҳам тинчлик, осойишталик ва шу асосда жаҳон аҳли билан ҳамкорлик қилиш. "Соғлом танда - соғ ақл", дейдилар. Бизнинг яна бир мақсадимиз- ҳар томонлама камол топган, етук соғлом авлодни тарбиялашдир. Шу туфайли мустақил давлатимизнинг биринчи ордени ҳам "Соғлом авлод учун" деб аталди. Соғлом авлодни эса спортсиз тасаввур этиб бўлмайди[8]. деб таъкидлаган эдилар. Ўзбекистон Республикасида

жисмоний тарбия ва спортни ривожлантириш учун Биринчи Президент Ислом Абдуганиевич Каримов сайъи-ҳаракатлари билан қуйидаги ишлар амалга оширилди:

Биринчидан - Ўзбекистон Республикасида жисмоний тарбия ва спорт давлат сиёсати даражасига кўтарилди.

Иккинчидан - Жисмоний тарбия ва спорт соғлом ва баркамол авлодни тарбиялаш, миллий генафондни соғломлаштириш воситасига, миллионлаб ватандошларимиз маънавий ҳаётининг ажралмас қисмига айлантирилди.

Учинчидан - жаҳон ҳамжамиятида ҳам спорт соҳасида ўз овозимизга эга бўлдик. Дунё Ўзбекистон Республикаси халқининг жисмоний имкониятлари, салоҳияти, иқтидори беқийс эканлигини эътироф этди.

Тўртинчидан - спорт-дини, миллати, ирқи, жинси ва ёшидан қатъий назар Ўзбекистон Республикасининг барча фуқароларини жипслаштирувчи, яқдил қилувчи омилга, жамиятда фуқаролараро ва миллатлараро тотувликни, ички барқарорлиқни мустақамловчи қудратли кучга айланди.

Бешинчидан - миллий ўйинларни ва спорт турларини тиклашга, маънавий ҳаётни янгилашнинг, миллий ўзликни англаш жараёнларининг ажралмас қисми сифатида жиддий эътибор берилди.

Олтинчидан - ўзбек кураши халқаро спорт тури сифатида тан олинди.

Еттинчидан - шунини қувонч билан таъкидлаш керакки, жисмоний тарбия ва спортни ривожлантириш борасида чиқарилган қатор ҳужжатлар мазкур соҳанинг тараққий этишига асос яратди.

Ҳар бир халқ, ҳар бир миллат, аввало, фарзандларини соғлом қилиб тарбиялаш, уларнинг жисмонан етук бўлиши тўғрисида қайғуради. Юртимизда миллий ўйинларни ривожлантириш ва уни кенг тарғиб этиш борасида олиб борилаётган кенг миқёсдаги ишлар ҳам шулар жумласидандир. Энг аввало, муҳтарам йўлбошчимизнинг мамлакатда жисмоний тарбия ва спортни ривожлантириш тўғрисидаги маҳсус фармонлари шундай эзгу ишларга асос бўлди ва унинг бош омилига айланди. "Бизнинг тараққиётимиз- деб, таъкидлаган эди Биринчи Президент И.Каримов,- соғлом авлод тарбиясига таянади, уни ривожлантиришга қаратилган". Ҳар бир мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий соҳада эришган ютуқларини сарҳисоб этиш билан унинг ички ва ташқи салоҳиятига баҳо берса бўлади. Мустақил ўзбек заминининг ҳар бир соҳада қўлга киритган муваффақиятлари замирида Ватанимизнинг турли сарҳадларида истиқомат қилаётган инсонларнинг меҳнатлари, фидоийлиги, бой ва юксак интеллектуал билими, жисмоний қобилиятлари мужассамдир. Шу маънода Ўзбекистон Республикаси жисмоний тарбия ва спорт соҳасида эришган муваффақиятлари оламшумул аҳамият касб этади. Бугун Ўзбекистон Республикаси ёшлари жаҳон спорт майдонига чиқиб, энг баланд мартабали турли олимпиада, жаҳон чемпионати ва осий чемпионатларида, кескин курашларда тенгсиз ғалабага эришиб, улуг аجدодларимизга муносиб ворислар эканини қайта-қайта намоён этаётган экан, бу-ўз вақтида уларга кўрсатилган ғамхўрликнинг, ёш авлод истиқболи йўлида амалга оширилган беқийс эзгу ишларнинг ёрқин самарасидир.

Фойдаланилган манба ва адабиётлар

1. Каримов И.А. Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли. - Тошкент: Ўзбекистон. 1992. - Б. 69-70.
2. Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши Ахборотномаси, Ўзбекистон Республикасининг "Жисмоний тарбия ва спорт тўғрисида" қонуни. -Тошкент, 1992 йил, 14 январь, № 3, 160-модда.
3. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Ахборотномаси, Ўзбекистон Республикасининг "Жисмоний тарбия ва спорт тўғрисида" қонуни. -Тошкент, 2000 йил, 26 май, № 76-II-сон янги таҳрири.
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони Ўзбекистон Республикасининг "Соғлом авлод учун" ордени таъсис этиш тўғрисида (Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси, 1993 й., 3-сон, 150-модда) Тошкент ш., 1993 йил 4 март, ПФ-575-сон
5. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарорлар тўплами "Ўзбекистонда жисмоний тарбия ва спортни янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида" 1999 йил 27 майдаги 271-сонли қарори.
6. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарори "Ўзбекистон болалар спортини ривожлантириш жамғармаси фаолиятини ташкил этиш тўғрисида" (Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2002 й., 20-сон, 160-модда; 2003 й., 15-16-сон, 123-модда; 2004 й., 3-сон, 31-модда, 20-сон, 236-модда, 34-35-сон, 394-модда; 2005 й., 22-сон, 159-модда, 27-сон, 2013 й., 37-сон, 485-модда) Тошкент ш., 2002 йил 31 октябрь, 374-сон
7. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарори "Оммавий спорт тарғиботини янада кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида" (Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2003 й., 21-сон, 205-модда; 2006 й., 11-сон, 83-модда) Тошкент ш., 2003 йил 4 ноябрь, 484-сон
8. Каримов И.А. Биздан овоз ва обод Ватан қолсин. - Тошкент.: Ўзбекистон, 1996. -Б. 250-251.